

DOI: 10.31648/pl.11887

SABINA KOWALCZYK-WESOŁOWSKA

University of Warmia and Mazury in Olsztyn

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9641-3429>

e-mail: sabina.kowalczyk@uwm.edu.pl

Sprawozdanie z konferencji naukowej *Egodokumenty w badaniach filologów i historyków (znaczenie, metodologia, teoria gatunków)* (Olsztyn, 27–28 września 2024 roku)

W dniach 27 i 28 września 2024 roku na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa *Egodokumenty w badaniach filologów i historyków (znaczenie, metodologia, teoria gatunków)*. Celem interdyscyplinarnego spotkania była dyskusja skoncentrowana na wielu kwestiach związanych z literaturą dokumentu osobistego. Refleksję podejmowano w odniesieniu zarówno do epok dawnych, jak i współczesności. Wydarzenie sfinansowano z grantu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki pt. *Źródła do dziejów Czapskich w XVIII wieku. Egodokumenty członków rodziny wojewody pomorskiego Piotra Jana (1685–1736) – opracowanie filologiczno-historyczne i edycja* (nr 0343/NPRH9/H11/88/2021). Konferencję zorganizowali członkowie zespołu realizującego wspomniany projekt, a patronat nad nią objął Instytut Literaturoznawstwa UWM w Olsztynie.

Uroczystego otwarcia obrad dokonała kierowniczka grantu, dr hab. Iwona Maciejewska, prof. UWM. Pierwsze wystąpienia dotyczyły różnego rodzaju naukowych i kulturalnych inicjatyw, wyzwań związanych z ich organizacją oraz ogólnego namysłu nad sposobem badań egodokumentów. Prof. Jerzy Dygdała (IH PAN) opowiedział o dwóch toruńskich konferencjach, których motywem przewodnim był powrót do subiektywizmu w poznawaniu i opowiadaniu historii. Wspomniana już Iwona Maciejewska omówiła projekt grantowy związany z XVIII-wiecznym rodem Czapskich, nad którym pracuje wraz z sześcioma wykonawcami reprezentującymi różne ośrodki akademickie w Polsce. Dr hab. Katarzyna Tałuć, prof. UŚ, przybliżyła temat pamiętnika jako rodzaju fenomenu socjokulturowego, odnosząc się do zbiorów przechowywanych w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach, szczególnie do zapisków księdza Jana Kudery (1872–1942). Z kolei dr Jakub Osiński (UKW w Bydgoszczy) przedstawił problematykę tak zwanego

pamiętnikarstwa inspirowanego, odnosząc się do konkursu londyńskich „Wiadomości” z 1971 roku, zorganizowanego pod hasłem „Mój pierwszy rok na emigracji”. Wszystkie referaty spotkały się z żywym zainteresowaniem publiczności i wywołały ciekawe dyskusje.

Druga seria wystąpień związana była z różnymi zapiskami autobiograficznymi pochodzącymi z przedziału od XVIII do XXI wieku. Prelegenci przedstawili intymne perspektywy spisywania ludzkiego życia naznaczonego wojną oraz doświadczeniem śmierci bliskich osób. Prof. Norbert Kasperek (UWM) opowiedział o życiu i pisarstwie zmarłego w 1874 roku generała Macieja Rybińskiego. Dr hab. Magdalena Dąbrowska, prof. UW, skupiła się na intertekstualności prowadzonego w latach 1802–1804 „dziennika getyńskiego” rosyjskiego historyka Aleksandra Turgieniewa (1784–1845). Interesującą perspektywę przedstawiło dwoje badaczy reprezentujących różne pokolenia i metodologie – prof. Aneta Lewińska oraz mgr Bartosz Bukowski (UG, Polish Academy of Social Sciences & Humanities in London). Naukowcy ci wspólnie zaprezentowali słuchaczom rękopiśmienny pamiętnik Józefa Jastrzębskiego, osiemnastolatka, który walczył na froncie wschodnim w trakcie I wojny światowej. W trakcie panelu nie zabrakło również odniesienia do XXI wieku. Dr Magdalena Stefańska (IBL PAN) na wybranych przykładach zaprezentowała konstrukcję współczesnych dzienników żałobnych.

Kolejne wystąpienia odbyły się już z podziałem na sekcje. W pierwszej z nich dr Piotr Paluchowski (GUMed) opowiadał o pomorskich drukach kalendarzowych z XVI i XVII wieku, które stanowiły jeden z najpopularniejszych nośników informacji epoki nowożytnej. Następnie dr Bartłomiej Łyczak omówił kulturę i sztukę Paryża widzianą oczami XVIII-wiecznego podróżnika Tomasza Czapskiego. Dr hab. Alicja Kędziora, prof. UŚ rozwinęła problematykę aktorskich scrapbooków (czyli wycinków prasowych, fotografii, biletów czy programów teatralnych wklejanych do specjalnych zeszytów) pochodzących z drugiej połowy XIX stulecia, zaś mgr Karolina Peek (AHE w Łodzi) zgłębiła temat autonarracji w twórczości Leona Tarasewicza.

Druga sekcja również obfitowała w bardzo ciekawe wystąpienia, które dotyczyły różnych sposobów kreowania własnego „ja” w diarystyce. Dr Mirosława Radowska-Lisak, analizując XIX-wieczny dziennik Olgi Gołębiowskiej, zwróciła uwagę na wartość diariuszy pisanych przez amatorów. Dr Anna Jarmuszkiewicz (UWM) rozpatrywała wpływ twórczości oraz autokreacji Marcela Prousta na dzienniki Sławomira Mrożka i Witolda Gombrowicza. Dr hab. Anita Cąlek, prof. UJ omówiła obrazowanie własnej osoby na przykładzie *Dziennika komputerowego* z [...] Zbigniewa Pietrasińskiego, natomiast dr Wiesław Przybyła (AHE

w Łodzi) skomentował konfesyjną kreację widoczną w pisarstwie Andrzeja Stasiuka.

Wieczne panele dyskusyjne przebiegły pod znakiem intrygujących kwestii psychiki oraz szerokiego spektrum ludzkich doświadczeń. Znaczna część wystąpień skupiała się na literaturze zagranicznej. Przeprowadzono analizę porównawczo-typologiczną psychobiografii Łesi Ukrainki i Mariny Cwietajewej (prof. Iryna Betko, UWM) oraz autokreacji matki i syna w poszczególnych pismach Inez Appenzeller i Stanisława Appenzellera (dr Magdalena Anna Długosz, UKW w Bydgoszczy), a także ukazano postrzeganie rzeczywistości nazistowskich Niemiec przez niemieckiego pisarza, publicystę i lekarza Freidricha Recka-Malleczewena (dr Renata Trejnowska-Supranowicz, UWM). Część prelegentek podejmowała również problematykę opisywania w egodokumentach tematów społeczno-politycznych, takich jak: szkolnictwo na ziemiach litewsko-ruskich w świetle pamiętnika Witolda Małcużyńskiego (dr hab. Maria Korybut-Marciniak, prof. UWM), doświadczeń funkcjonariuszy komunistycznego aparatu bezpieczeństwa (dr Justyna Dudek, IPN oddz. w Lublinie) czy refleksji pisarza Antoniego Gołubiewa, które zostały odnotowane w jego nieopublikowanym dotychczas dzienniku (lic. Kinga Rudzka, KUL). Dr hab. Ewa Szczepkowska (UWM) podjęła z kolei namysł nad relacjami ze wspinaczek wysokogórskich.

Drugi dzień obrad przyniósł kolejną serię interesujących referatów i pogłębionych dyskusji. Wszystkie sobotnie wystąpienia dotyczyły XIX- i XX-wiecznej epistolografii, którą rozpatrywano jako istotny materiał badawczy w historii, literaturoznawstwie i kulturoznawstwie. Dwoje prelegentów odtwarzało portrety szlachcianek wyłaniające się z XVIII-wiecznych listów: Konstancji Czapskiej z Gnińskich (dr Mikołaj Tomaszewski, Toruń) oraz Marty z Trębickich Radziwiłłowej (mgr Klaudia Łachacz, UW). Kobiecą perspektywę opisywania rzeczywistości omawiali również dr hab. Lucyna Marzec (UAM w Poznaniu), dr Artur Truszkowski (KUL) i prof. Zbigniew Chojnowski (UWM). W tym wypadku analizowano kolejno listy: niskopiśmiennej służącej Józefy Grabowskiej do przełożonej, poetki Kazimierzy Iłakowiczówny, powieściopisarki Zofii Kossak, chcącej podtrzymać kontakt z przebywającym w więzieniu mężem, poetki Anny Kamińskiej do znawcy kultury Kurpiowszczyzny Henryka Syski. Dr hab. Joanna Chłosta-Zielonka, prof. UWM, opowiedziała o korespondencji m.in. Marii Zientary-Malewskiej, Leonarda Turkowskiego, Klemensa Oleksika, Edwarda Martuszeńskiego i Maryny Okęckiej-Bromkowej zgromadzonej w Bibliotece Muzeum Warmii i Mazur.

Mgr Martyna Olejniczak (UAM w Poznaniu) skupiła się z kolei na relacjach międzygatunkowych. Szczególnie interesowały ją granice między listem a zeznaniem w świetle opisów więziennych doświadczeń XIX-wiecznego poety

i przyrodnika Tomasza Zana. Dr hab. Agnieszka Gołda, prof. UŚ, na podstawie analizy spuścizny przechowywanej w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach, przedstawiła korespondencję ks. prof. Wincentego Myszora (1944–2017) łączącą go z różnymi pisarzami, publicystami, tłumaczami, księgarzami, bibliotekarzami i wydawcami.

Konferencja o egodokumentach spotkała się z dużym zainteresowaniem badaczy z Polski (do organizatorów nadeszło kilkadziesiąt zgłoszeń z wielu ośrodków badawczych z całego kraju). Wyróżniała się daleko idącym zaangażowaniem wszystkich uczestników. Chętnie podejmowano dyskusje i włączano się w nie, dzielono publikacjami oraz wynikami własnych badań. Wydarzenie stało się ważną płaszczyzną wymiany naukowych poglądów i doświadczeń. Zwrócono uwagę na to, że w Polsce niewiele jest podobnych inicjatyw w pełni poświęconych egodokumentom, mimo że jest to tak interesujący materiał badań w wielu dziedzinach nauki. Uczestnicy i organizatorzy doszli do wniosku, że w przyszłości warto by zorganizować więcej podobnych konferencji.